

USTAWA

z dnia 16 października 1991 r.

o ochronie przyrody.

(Dz. U. z dnia 12 grudnia 1991r.)

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. Ustawa określa zasady ochrony przyrody.

Art. 2. 1. Ochrona przyrody w rozumieniu ustawy oznacza zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów i składników przyrody, w szczególności dziko występujących roślin i zwierząt oraz kompleksów przyrodniczych i ekosystemów.

2. Ochrona przyrody ma na celu:

- 1) utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów,
- 2) zachowanie różnorodności gatunkowej,
- 3) zachowanie dziedzictwa geologicznego,
- 4) zapewnienie ciągłości istnienia gatunków i ekosystemów,
- 5) kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody,
- 6) przywracanie do stanu właściwego zasobów i składników przyrody.

3. Ochrona przyrody jest częścią polityki ekologicznej państwa.

Art. 3. Ochrona przyrody jest obowiązkiem każdego obywatela, organów państwowych oraz samorządu terytorialnego, a także jednostek organizacyjnych oraz osób prawnych i fizycznych prowadzących działalność wpływającą na przyrodę.

Art. 4. W planach zagospodarowania przestrzennego określa się wymagania ochrony parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu oraz innych składników przyrody podlegających ochronie.

Art. 5. 1. Popularyzowanie ochrony przyrody jest obowiązkiem organów państwowych oraz samorządu terytorialnego, instytucji naukowych i oświatowych, a także publicznych środków masowego przekazu.

2. Szkoły wszystkich stopni są obowiązane objąć programami nauczania zagadnienia ochrony przyrody.

Rozdział 2

Organy ochrony przyrody

Art. 6. Organami administracji w zakresie ochrony przyrody są:

- 1) Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,
- 2) wojewoda,
- 3) dyrektor parku narodowego.

Art. 7. 1. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa wykonuje zadania naczelnego organu administracji państwowej w zakresie ochrony przyrody przy pomocy Głównego Konserwatora Przyrody.

2. Głównego Konserwatora Przyrody powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Art. 8. 1. Wojewoda wykonuje zadania terenowego organu rządowej administracji ogólnej w zakresie ochrony przyrody przy pomocy wojewódzkiego konserwatora przyrody.

2. Wojewódzkiego konserwatora przyrody powołuje i odwołuje wojewoda, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody.

Art. 9. 1. Dyrektor parku narodowego jest organem administracji specjalnej w zakresie ochrony przyrody na terenie parku narodowego.

2. Zadania i kompetencje wojewody z zakresu ochrony przyrody na terenie parku narodowego wykonuje dyrektor tego parku.

Art. 10. Organami opiniodawczo-doradczymi w zakresie ochrony przyrody są:

- 1) Państwowa Rada Ochrony Przyrody, działająca przy Ministrze Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,
- 2) wojewódzka komisja ochrony przyrody, działająca przy wojewodzie,
- 3) rada naukowa parku narodowego.

Art. 11. 1. Członków Państwowej Rady Ochrony Przyrody w liczbie 30 powołuje Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa spośród przedstawicieli nauki i praktyki, działających na rzecz ochrony przyrody.

2. Państwowa Rada Ochrony Przyrody wybiera ze swego grona przewodniczącego i dwóch jego zastępców oraz uchwała regulamin.

3. W posiedzeniach Państwowej Rady Ochrony Przyrody bierze udział Główny Konserwator Przyrody.

4. Do zadań Państwowej Rady Ochrony Przyrody należy w szczególności:

- 1) ocena stanu ochrony przyrody i wykorzystania obszarów chronionych do celów naukowych,
- 2) opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących ochrony przyrody,
- 3) przedstawianie wniosków i opinii w sprawach ochrony przyrody,
- 4) opiniowanie programów badawczych w zakresie ochrony przyrody oraz popularyzowanie ochrony przyrody.

5. Działalność Państwowej Rady Ochrony Przyrody jest finansowana z budżetu Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Art. 12. 1. Członków wojewódzkiej komisji ochrony przyrody w liczbie 20 powołuje wojewoda spośród:

- 1) przedstawicieli nauki i praktyki działających na rzecz ochrony przyrody,
- 2) przedstawicieli sejmiku samorządowego,
- 3) działaczy organizacji społecznych i gospodarczych.

2. Wojewódzka komisja ochrony przyrody wybiera ze swego grona przewodniczącego i zastępcę oraz uchwała regulamin.

3. W posiedzeniach wojewódzkiej komisji ochrony przyrody bierze udział wojewódzki konserwator przyrody.

4. Do zadań wojewódzkiej komisji ochrony przyrody należy w szczególności:

- 1) ocena stanu i potrzeb ochrony przyrody,
- 2) przygotowywanie opinii i wniosków z zakresu ochrony przyrody,
- 3) opiniowanie aktów prawa miejscowego w zakresie ochrony przyrody wydawanych przez wojewodę,

4) opiniowanie projektów inwestycji wpływających na system obszarów chronionych, w tym regulacji rzek, melioracji bagien i dolin rzecznych.

5. Działalność wojewódzkiej komisji ochrony przyrody jest finansowana z budżetu wojewody.

Rozdział 3

Szczególne formy ochrony przyrody

Art. 13. 1. Poddanie pod ochronę następuje przez:

- 1) tworzenie parków narodowych,
- 2) uznawanie określonych obszarów za rezerваты przyrody,
- 3) tworzenie parków krajobrazowych,
- 4) wyznaczanie obszarów chronionego krajobrazu,
- 5) wprowadzanie ochrony gatunkowej roślin i zwierząt,
- 6) wprowadzanie ochrony indywidualnej w drodze uznania za:
  - a) pomniki przyrody,
  - b) stanowiska dokumentacyjne,
  - c) użytki ekologiczne,
  - d) zespół przyrodniczo-krajobrazowy.

2. Obszary wymienione w ust. 1 pkt. 1- 4 tworzą krajowy system obszarów chronionych. System ten stanowi układ przestrzenny wzajemnie uzupełniających się form ochrony przyrody.

Art. 14. 1. Park narodowy obejmuje obszar chroniony, wyróżniający się szczególnymi wartościami naukowymi, przyrodniczymi, społecznymi, kulturowymi i wychowawczymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega całość przyrody oraz swoiste cechy krajobrazu.

2. Wszelkie działania na terenie parku narodowego podporządkowane są ochronie przyrody i mają pierwszeństwo przed wszystkimi innymi działaniami.

3. Nadrzędnym celem parku narodowego jest poznanie, zachowanie całości systemów przyrodniczych danego tere-nu, wraz z warunkami ich funkcjonowania, oraz odtwarzanie zniekształconych i zanikłych ogniw rodzimej przyrody.

4. Wokół parku narodowego tworzy się strefę ochronną, zwaną otuliną, w której obowiązują zasady ochrony środowiska zabezpieczające park narodowy przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

5. W otulinie, o której mowa w ust. 4, może być utworzona strefa ochronna zwierzyny. Obszar tej strefy nie podlega włączeniu w granice obwodów łowieckich. Strefę ochronną zwierzyny ustanawia Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, określając sposoby gospodarowania zwierzyną na jej obszarze.

6. Park narodowy jest udostępniony do zwiedzania. Za wstęp lub korzystanie z wartości przyrody parku narodowe go, jego urządzeń, mogą być pobierane opłaty. Zasady udostępniania parku i stawki opłat ustala dyrektor parku narodowego.

7. Utworzenie parku narodowego następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, które określa nazwę parku, obszary wchodzące w jego skład i obszary tworzące otulinę parku oraz ograniczenia i zakazy przewidziane w art. 37 ust. 1.

8. Statut parku narodowego nadaje Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

9. Dla obszaru parku narodowego wraz z otuliną sporządza się plan ochrony. Plan ten zatwierdzany jest przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Zawarte w planie ustalenia są wiążące przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego.

10. Nieruchomości stanowiące własność Skarbu Państwa, położone w granicach parku narodowego, przechodzą w zarządek parku. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, wyjątki od tej zasady.

11. Zmiana sposobu wykorzystania gruntu lub nieruchomości położonej w granicach parku narodowego wymaga zgody dyrektora parku narodowego. Dyrektorowi parku narodowego przysługuje prawo pierwszeństwa przy przejściu w zarząd lub zakupie tej nieruchomości na rzecz parku narodowego.

12. Plany zagospodarowania przestrzennego dotyczące obszarów, w których skład wchodzi park narodowy wraz z otuliną, wymagają uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.

13. W parkach narodowych i rezerwach przyrody grunty objęte ochroną, budynki oraz grunty pod budynkami służące wykonywaniu zadań statutowych są zwolnione od podatków i opłat określonych w innych ustawach.

Art. 15. Park narodowy jest państwową jednostką budżetową.

Art. 16. 1. Parkiem narodowym zarządza dyrektor parku narodowego.

2. Dyrektora parku narodowego powołuje i odwołuje Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

3. Dyrektor parku narodowego reprezentuje Skarb Państwa w obrocie cywilnoprawnym w zakresie zarządzanego mienia i realizuje zadania określone w statucie, o którym mowa w art. 14 ust. 8.

4. Przy dyrektorze parku narodowego działa rada naukowa parku jako organ opiniodawczy i doradczy dyrektora parku narodowego. Radę naukową parku powołuje Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, określając jej skład, zakres działania oraz czas trwania kadencji.

5. Dyrektor parku narodowego wydaje szczegółowe zarządzenia w sprawach ochrony przyrody na terenie parku, w tym również dotyczące redukcji zwierzyny.

6. Dyrektor parku narodowego ma prawo:

1) wnoszenia i popierania aktu oskarżenia w postępowaniu uproszczonym w sprawach o przestępstwa z art. 199, 213 i 215 Kodeksu karnego, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest drewno z parku narodowego,

2) prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia oraz udziału w rozprawach przed kolegiami do spraw wykroczeń w charakterze oskarżyciela publicznego i wnoszenia odwołań od postanowień i orzeczeń tych kolegiów w sprawach zwalczania wykroczeń w zakresie ochrony przyrody.

7. Do wykonywania czynności, o których mowa w ust. 6, dyrektor parku narodowego może upoważnić funkcjonariusza Straży Parku.

Art. 17. 1. W parkach narodowych tworzy się Służbę Parków Narodowych. Do Służby Parków Narodowych zalicza się pracowników zajmujących się zarządzaniem parkami narodowymi, wykonywaniem ochrony przyrody, prowadzeniem gospodarki rezerwatowej, wykonywaniem badań naukowych i działalnością dydaktyczną, a także ochroną mienia parków narodowych oraz zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody.

2. Pracownicy parków narodowych stanowiący Służbę Parków Narodowych mają prawo do:

1) bezpłatnego umundurowania,

2) bezpłatnego mieszkania, jeżeli stanowisko oraz charakter pracy związane są z koniecznością zamieszkania w miejscu jej wykonywania,

3) zniżki kolejowej 50%.

3. Służba Parków Narodowych przy wykonywaniu czynności służbowych ma obowiązek noszenia munduru i korzysta z ochrony prawnej przewidzianej w przepisach prawa karnego dla funkcjonariuszy publicznych.

Art. 18. 1. W parkach narodowych ochronę mienia, zwalczanie przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody wykonują funkcjonariusze Straży Parku, zaliczani do Służby Parków Narodowych.

2. Funkcjonariusz Straży Parku przy wykonywaniu zadań określonych w ust. 1 ma prawo do:

1) legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia, jak również świadków przestępstwa lub wykroczenia w celu ustalenia ich tożsamości,

2) nakładania i ściągania grzywny w drodze mandatów karnych za wykroczenia przeciwko przepisom z zakresu ochrony przyrody,

- 3) zatrzymywania i dokonywania kontroli środków transportu w celu sprawdzenia ich ładunku oraz przeglądania zawartości bagaży w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
- 4) przeszukiwania pomieszczeń i innych miejsc w przypadkach uzasadnionego podejrzenia o popełnienie przestępstwa,
- 5) odbierania za pokwitowaniem przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia oraz narzędzi i środków służących do ich popełnienia,
- 6) kontroli i zatrzymania za pokwitowaniem dokumentów w zakresie legalności posiadania utworów przyrody i obrotu nimi, pochodzących z obszaru parku narodowego, zarówno na jego terenie, jak też poza jego granicami, w tym w punktach przerobu,
- 7) kontroli podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie parku w zakresie przestrzegania przepisów wynikających z niniejszej ustawy i przepisów wydanych na jej podstawie, a także w strefie ochronnej w zakresie działalności mającej ujemny wpływ na przyrodę parku narodowego,
- 8) noszenia broni palnej i gazowej oraz ręcznego miotacza gazu.

3. Funkcjonariusz Straży Parku może stosować środki przymusu bezpośredniego, polegające na użyciu siły fizycznej, broni gazowej lub ręcznego miotacza gazu wobec osób uniemożliwiających wykonywanie przez niego zadań określonych w ustawie.

4. Zastosowanie przez funkcjonariusza Straży Parku środka przymusu bezpośredniego powinno odpowiadać potrzebom wynikającym z istniejącej sytuacji i zmierzać do podporządkowania się osoby wydanym poleceniom.

5. Jeżeli zastosowanie środków przymusu bezpośredniego wymienionych w ust. 3 okaże się niewystarczające, funkcjonariusz Straży Parku ma prawo użycia broni palnej w następujących przypadkach:

- 1) w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie jego lub innej osoby,
- 2) przeciwko osobie, która wezwana do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia nie zastosuje się do tego wezwania, a jej zachowanie wskazuje na bezpośredni zamiar ich użycia przeciwko strażnikowi lub innej osobie,
- 3) przeciwko osobie, która usiłuje przemocą odebrać broń.

6. Użycie broni palnej powinno następować w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę osobie, przeciwko której użyto broni, i nie może zmierzać do pozbawienia jej życia, a także narażać na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia innych osób.

7. Do wykonywania przez funkcjonariusza Straży Parku czynności, o których mowa w ust. 2 pkt 1 i 3, a także do użycia przez niego środków przymusu, o których mowa w ust. 3—6, stosuje się odpowiednio przepisy ustawy o Policji.

8. Funkcjonariuszowi Straży Parku wykonującemu obowiązki służbowe w granicach parku narodowego przy służą uprawnienia określone odrębnymi przepisami od noszącymi się do:

- 1) strażników łowieckich — w zakresie zwalczania kłusownictwa,
- 2) Państwowej Straży Rybackiej — w zakresie kontroli legalności dokonywania połowu.

9. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady:

- 1) funkcjonowania Straży Parku,
- 2) współpracy Policji ze Strażami Parku oraz sprawowania nadzoru przez Policję nad tymi Strażami,
- 3) przydziału, ewidencjonowania i przechowywania broni i amunicji oraz ręcznych miotaczy gazu w parku narodowym.

Art. 19. Uprawnienia i obowiązki funkcjonariusza Straży Parku, o których mowa w art. 18, przysługują nadleśniczemu, leśniczemu, podleśniczemu i strażnikowi wchodzącym w skład Służby Parków Narodowych.

Art. 20. 1. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określi:

- 1) stanowiska i wymagania kwalifikacyjne Służby Parków Narodowych,
- 2) stanowiska Służby Parków Narodowych, na których zatrudnionym pracownikom przysługuje bezpłatne mieszkanie, oraz szczegółowe zasady, tryb przyznawania i zwalniania tych mieszkań.

2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, może rozciągnąć na pracowników Służby Parków Narodowych w całości lub w części przepisy ustawy o pracownikach urzędów państwowych.

Art. 21. 1. Minister *Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa* koordynuje i nadzoruje działalność parków narodowych przy pomocy Krajowego Zarządu Parków Narodowych.

2. Dyrektora Krajowego Zarządu Parków Narodowych powołuje i odwołuje Minister *Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa*.

3. Do zadań Krajowego Zarządu Parków Narodowych należy w szczególności:

- 1) zatwierdzanie rocznych planów ochrony, planów naukowo-badawczych, finansowych i gospodarczych oraz sporządzanie sprawozdań zbiorczych z działalności parków narodowych,
- 2) koordynowanie działalności naukowej i dydaktycznej parków narodowych,
- 3) udzielanie niezbędnej pomocy parkom narodowym w sprawach wymagających decyzji władz centralnych oraz współpracy z zagranicą,
- 4) kontrola parków narodowych w zakresie ich działalności,
- 5) wykonywanie funkcji dysponenta środków budżetowych przeznaczonych dla parków narodowych.

4. Koszty działalności Krajowego Zarządu Parków Narodowych pokrywane są z budżetu państwa, z działu dotyczącego parków narodowych.

Art. 22. Parki narodowe i Krajowy Zarząd Parków Narodowych używają pieczęci okrągłych z wizerunkiem orła ustalonym dla godła Rzeczypospolitej Polskiej oraz nazwą jednostki organizacyjnej w otoku.

Art. 23. 1. Rezerwat przyrody jest obszarem obejmującym zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy, określone gatunki roślin i zwierząt elementy przyrody nieożywionej, mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych bądź krajobrazowych.

2. Wokół rezerwatu przyrody może być utworzona otulina, zabezpieczająca jego obszar przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3. Minister *Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa* uznaje za rezerwat przyrody obszar, o którym mowa w ust. 1, określając jego nazwę, położenie, szczególne cele ochrony, ograniczenia, zakazy i nakazy przewidziane w art. 37 ust. 1 oraz organ sprawujący bezpośredni nadzór nad rezerwatem.

4. Dla rezerwatu przyrody sporządza się plan ochrony, zatwierdzany przez Ministra *Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa*.

Art. 24. 1. Park krajobrazowy jest obszarem chronionym ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe, a celem jego utworzenia jest zachowanie, popularyzacja i upowszechnienie tych wartości w warunkach racjonalnego gospodarowania.

2. Grunty rolne, leśne i inne nieruchomości znajdujące się w granicach parku krajobrazowego pozostawia się w gospodarczym wykorzystaniu.

3. Wokół parku krajobrazowego może być utworzona otulina zabezpieczająca park przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

4. Utworzenie parku krajobrazowego następuje w drodze rozporządzenia wojewody.

5. Rozporządzenie, o którym mowa w ust. 4, określi nazwę parku krajobrazowego, obszar parku i otuliny, ogólne zasady zagospodarowania i wykorzystania parku oraz stosowne ograniczenia, zakazy i nakazy przewidziane w art. 37 ust. 1.

6. Dyrektora parku krajobrazowego lub zespołu parków krajobrazowych powołuje i odwołuje wojewoda. Dyrektora parku krajobrazowego, położonego w kilku województwach, powołuje i odwołuje Minister *Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa* w uzgodnieniu z wojewodami.

7. Do zadań dyrektora parku krajobrazowego należy w szczególności:

- 1) ochrona przyrody zgodnie z rozporządzeniem o utworzeniu parku krajobrazowego,
- 2) organizacja działalności naukowej i dydaktycznej na terenie parku krajobrazowego i jego otuliny,
- 3) wydawanie z upoważnienia wojewody decyzji administracyjnych w zakresie ochrony przyrody na terenie parku krajobrazowego i jego otuliny,

4) współdziałanie w zakresie ochrony przyrody z jednostkami organizacyjnymi, osobami prawnymi i fizycznymi.

8. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa koordynuje działalność parków krajobrazowych.

9. Dla parku krajobrazowego wraz z otuliną sporządza się plan ochrony. Plan ten zatwierdzany jest przez wojewodę. Ustalenia zawarte w tym planie są wiążące przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego.

10. Na terenie Lasów Państwowych znajdujących się w granicach parku krajobrazowego zadania w zakresie ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z planem ochrony parku krajobrazowego, uwzględnionym w operacie urzędzenia lasu.

11. Przy dyrektorze parku krajobrazowego działa rada naukowo-społeczna parku jako organ opiniotawczo-doradczy. Radę naukowo-społeczną parku powołuje wojewoda, określając jej skład, zakres działania oraz czas trwania kadencji.

12. Tworzy się Służby Parków Krajobrazowych. Do pracowników parków krajobrazowych, zaliczonych do tych Służb, stosuje się przepisy art. 17 ust. 2 i 3, art. 19 oraz art. 20.

Art. 25. Plany ochrony parku narodowego i krajobrazowego są planami obszaru funkcjonalnego w rozumieniu ustawy o planowaniu przestrzennym.

Art. 26. 1. Obszar chronionego krajobrazu obejmuje wyróżniające się krajobrazowo tereny o różnych typach ekosystemów. Zagospodarowanie tych systemów powinno zapewnić stan względnej równowagi ekologicznej systemów przyrodniczych.

2. Obszar chronionego krajobrazu uwzględnia się w planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 27. 1. Ochrona gatunkowa ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin i zwierząt, a w szczególności gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem, jak też zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

2. Organy ochrony przyrody podejmują działania w celu ratowania gatunków zagrożonych wyginięciem.

3. Ochronę gatunkową roślin i zwierząt wprowadza się w drodze rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Rozporządzenie to określa listę gatunków objętych ochroną, sposoby wykonywania ochrony oraz stosowne ograniczenia, zakazy i nakazy przewidziane w art. 37 ust. 1.

4. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa może zezwolić wyjątkowo na pozyskiwanie roślin i zwierząt chronionych oraz na inne czynności pod legające ograniczeniu, zakazom lub nakazom.

5. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Ministrem Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej określi w drodze rozporządzenia zasady pozyskiwania ze stanu dzikiego roślin leczniczych lub mających znaczenie dla przemysłu farmaceutycznego oraz prowadzenie plantacji tych roślin.

6. Wojewoda może, w drodze rozporządzenia, wprowadzić na obszarze województwa, na czas określony lub nieokreślony, ochronę gatunków roślin lub zwierząt nie objętych przepisem, o którym mowa w ust. 3, oraz określić stosowne ograniczenia, zakazy i nakazy wprowadzone na podstawie ustawy.

7. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określi sposoby ochrony w odniesieniu do gatunków zwierząt nie należących do rodzimej fauny, prowadzących wędrowny tryb życia.

8. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określi wysokość odszkodowań za bez prawnie pozyskane rośliny i zwierzęta pozostające pod ochroną gatunkową.

Art. 28. Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiętkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, w szczególności sędziwe i okazałe rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyśka, skałki, jary, głązy narzutowe, jaskinie.

Art. 29. Stanowiskami dokumentacyjnymi przyrody nieożywionej są nie wyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do udostępnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych oraz fragmenty eksploatowanych i nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.

Art. 30. 1. Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk, jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce itp.

2. Użytki ekologiczne uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i uwidacznia w ewidencji gruntów.

Art. 31. Zespół przyrodniczo-krajobrazowy wyznacza się w celu ochrony wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego, dla zachowania jego wartości estetycznych.

Art. 32. Wprowadzenie form ochrony przyrody, o których mowa w art. 26 i 28—31, następuje w drodze rozporządzenia wojewody, które określa nazwę obszaru lub obiektu, jego położenie, w miarę potrzeb otulinę oraz ograniczenia, zakazy i nakazy przewidziane w art. 37 ust. 1.

Art. 33. 1. Park narodowy, rezerwat przyrody, park krajobrazowy i stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej mogą uzyskać status o znaczeniu międzynarodowym, określony odpowiednimi konwencjami międzynarodowymi lub uchwałami organizacji międzynarodowych. Dotyczy to szczególnie rezerwatów biosfery.

2. W drodze porozumienia z sąsiednimi państwami mogą być wyznaczane przygraniczne obszary cenne przyrodniczo, w celu ich wspólnej ochrony.

Art. 34. Rady gmin mogą wprowadzać formy ochrony przyrody, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 4—6, jeżeli tych form nie wprowadziły organy ochrony przyrody, o których mowa w art. 6.

Rozdział 4

Wykonywanie ochrony przyrody

Art. 35. Określenie obszarów poddawanych ochronie, o których mowa w rozdziale 3, ustalanie otulin oraz ustalanie zasad zagospodarowania tych obszarów następuje stosownie do krajowej strategii ochrony przyrody, ustalonej przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Art. 36. 1. Zabrania się budowy lub rozbudowy obiektów i urządzeń w parku narodowym i rezerwacie przyrody, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku lub rezerwatu oraz związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego i leśnego.

2. Wydawanie przewidzianych odrębnymi przepisami pozwoleń na budowę lub rozbudowę obiektów i urządzeń na obszarach, o których mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z wojewodą.

Art. 37. 1. Ograniczenia i zakazy wprowadzone w odniesieniu do przyrody mogą w szczególności dotyczyć:

- 1) polowania, wędkowania, rybołówstwa, chwytania, płoszenia i zabijania dziko żyjących zwierząt zbierania poroży zwierzyny płowej, niszczenia nor i legowisk zwierzęcych, gniazd ptasich i wybierania jaj,
- 2) pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzania drzew i innych roślin,

- 3) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód i gleby oraz powietrza,
- 4) dokonywania wszelkich lub istotnych zmian przedmiotów z obszarów objętych odnową na czas określony lub nieokreślony,
- 5) używania, użytkowania, uszkodzania i zanieczyszczania przedmiotów i obszarów objętych ochroną,
  - 6) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków,
  - 7) wydobywania skał, minerałów, torfu i bursztynu,
  - 8) niszczenia gleby lub zmiany sposobu jej użytkowania,
  - 9) palenia ognisk,
- 10) stosowania środków chemicznych w gospodarce rolnej, leśnej, zadrzewieniowej i łowieckiej,
- 11) prowadzenia działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej lub handlowej,
- 12) zbioru wszystkich lub niektórych dziko rosnących roślin albo ich części, w szczególności owoców i grzybów,
- 13) zbywania, nabywania, przewożenia lub wywożenia przedmiotów objętych ochroną albo ich części,
- 14) ruchu pojazdów,
- 15) umieszczania na określonych przedmiotach lub obszarach objętych ochroną tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków nie związanych z ochroną przedmiotu, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa,
- 16) sprzedaży i spożywania napojów alkoholowych i innych środków odurzających,
- 17) palenia tytoniu,
- 18) zakłócania ciszy,
- 19) używania łodzi motorowych, pływania, żeglowania, uprawiania sportów wodnych i motorowych, prowadzenia żeglugi pasażerskiej,
- 20) używania motolotni i lotni,
- 21) wykonywania lotów cywilnymi statkami powietrznymi poniżej 2000 metrów wysokości względnej nad obszarem chronionym, z wyjątkiem lotów patrolowych i interwencyjnych zarządów Lasów Państwowych oraz Państwowej Straży Pożarnej,
- 22) dostępu do określonych przedmiotów poddanych pod ochronę lub wstępu na określone tereny, z wyjątkiem ich właścicieli, posiadaczy, zarządców, jak też domowników i pracowników, z wyjątkiem sytuacji, kiedy prowadzenie akcji ratowniczej takiego dostępu lub wstępu wymaga,
- 23) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych, linii komunikacyjnych, urzędzeń lub instalacji.

2. Wydawanie przewidzianych odrębnymi przepisami pozwoleń na działalność, której skutki dotyczą ograniczeń lub zakazów wprowadzonych w odniesieniu do przedmiotów i obszarów objętych ochroną, wymaga uzgodnienia z wojewodą.

Art. 38. Wojewoda może, w drodze rozporządzenia, wprowadzić na okres sześciu miesięcy ograniczenia i zakazy, o których mowa w art. 37 ust. 1, albo nakazać wykonanie określonych prac lub urządzeń w stosunku do obiektu lub obszaru o stwierdzonych wartościach przyrodniczych lub krajobrazowych, przewidzianego do objęcia ochroną, a któremu zagraża zmiana lub zniszczenie.

Art. 39. 1. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa prowadzi rejestr parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i pomników przyrody.

2. Wojewoda prowadzi dokumentację stanu przyrody, a w szczególności cennych ze względów naukowych lub rzadkość występowania tworów przyrody, obszarów przyrodniczych i innych składników przyrody.

Art. 40. 1. Organy ochrony przyrody, o których mowa w art. 6, przy wykonywaniu ochrony przyrody mogą korzystać z opinii biegłych w zakresie ochrony przyrody.

2. Kwalifikacje oraz tryb nadawania uprawnień biegłym w zakresie ochrony przyrody określi Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Rozdział 5

Gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody

Art. 41. 1. Gospodarka zasobami dziko występujących roślin i zwierząt powinna zapewniać ich trwałość

1. Optymalną liczebność, przy zachowaniu w możliwie największym stopniu różnorodności genetycznej.

2. Realizacja zadań, o których mowa w ust. 1, następuje w szczególności przez:

- 1) ochronę, utrzymanie i racjonalne zagospodarowanie naturalnych zbiorowisk roślinnych, a przede wszystkim lasów, torfowisk, bagien, muraw, solnisk, wydm i brzegów wód oraz naturalnych stanowisk roślin i zwierząt,
- 2) rozmnażanie i rozprzestrzenianie ginących gatunków roślin i zwierząt, ochronę i odtwarzanie stanowisk zwierząt rzadkich oraz ochronę tras migracyjnych zwierząt.

3. W parkach narodowych i rezerwach przyrody oraz w odniesieniu do gatunków chronionych roślin i zwierząt stosuje się ochronę ścisłą lub częściową, która polegać może na całkowitym zaniechaniu ingerencji człowieka albo wyrażać się w czynnym oddziaływaniu na stan ekosystemów i ich składników przez stosowanie zabiegów ochronnych, hodowlanych i pielęgnacyjnych.

Art. 42. Wprowadzenie do wolnej przyrody oraz przemieszczanie zwierząt i roślin obcych rodzimej faunie i florze jest zabronione, a wyjątkowe odstępstwa wymagają zgody Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, wydanej po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

Art. 43. Gospodarka zasobami przyrody nieożywionej powinna być prowadzona w sposób zapewniający ochronę innych zasobów, oszczędne użytkowanie przestrzeni oraz zachowanie jej szczególnie cennych tworów naturalnych, jak przede wszystkim profile geologiczne i glebowe, grotty, tumie, skałki, głazy narzutowe, naturalne zbiorniki wodne, źródła i wodospady, glebowe powierzchnie wzorcowe, zgodnie z założeniami strategii ochrony litosfery.

Art. 44. Zmiana przeznaczenia terenów, na których znajduje się starodrzew, może być dokonana w porozumieniu z wojewodą.

Art. 45. Zabrania się wypalania roślinności na łąkach, pastwiskach, nieużytkach, rowach, pasach przydrożnych, szlakach kolejowych lub w strefie oczeretów i trzczin.

Art. 46. 1. Ogrody botaniczne i zoologiczne podlegają ochronie niezbędnej do zapewnienia zachowania gatunków fauny i flory zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym.

2. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określi zasady ochrony i hodowli w ogrodach botanicznych i zoologicznych gatunków, o których mowa w ust. 1.

Art. 47. Wojewoda sprawuje kontrolę nad przestrzeganiem przepisów o ochronie przyrody w trakcie gospodarczego wykorzystywania zasobów i poszczególnych składników przyrody przez jednostki organizacyjne oraz osoby prawne i fizyczne. W tym zakresie przysługuje mu prawo wstępu na nieruchomości, przeprowadzania badań i obserwacji, żądania wyjaśnień i przeglądania dokumentacji.

Rozdział 6

Uprawnienia organizacji społecznych i obywateli

Art. 48. 1. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa na wniosek organizacji społecznych zainteresowanych ochroną przyrody może im powierzyć tworzenie Straży Ochrony Przyrody.

2. Członkiem Straży Ochrony Przyrody może być każdy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, który wyraził zgodę na pełnienie tej funkcji, posiada pełną zdolność do czynności prawnych, nie był karany za przestępstwa oraz posiada znajomość przepisów prawnych.

3. Działalność Straży Ochrony Przyrody na terenie parki narodowego lub krajobrazowego wymaga uzgodnienia z Dyrektorem parku, a na terenie nadleśnictwa — z nadleśniczym

4. Członek Straży Ochrony Przyrody przy wykonywaniu swoich obowiązków jest uprawniony do:

- 1) pouczenia i legitymowania osób naruszających przepisy o ochronie przyrody,
- 2) nakładania i ściągania grzywny w drodze mandatów karnych za wykroczenia przeciwko przepisom z zakresie ochrony przyrody,
- 3) odbierania za pokwitowaniem przedmiotów uzyskanych z naruszeniem przepisów o ochronie przyrody oraz narzędzi służących do uzyskania tych przedmiotów,
- 4) występowania w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia przeciwko przepisom o ochronie przyrody.

5. Członek Straży Ochrony Przyrody przy wykonywaniu swoich obowiązków korzysta z ochrony prawnej oraz podlega odpowiedzialności na zasadach określonych dla funkcjonariuszy publicznych.

6. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określi organizację Straży Ochrony Przyrody, zasady i tryb przyjmowania jej członków oraz nadaje statut.

Art. 49. 1. Osoby fizyczne zainteresowane ochroną przyrody mogą uzyskać uprawnienia społecznych opiekunów przyrody.

2. Uprawnienia, o których mowa w ust. 1, nadaje wojewoda.

3. Społecznym opiekunem przyrody może być każdy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, który wyraził zgodę na objęcie tej funkcji, posiada pełną zdolność do czynności prawnych, nie był karany za przestępstwa oraz posiada znajomość przepisów prawnych.

4. Społeczni opiekunowie przyrody mogą działać indywidualnie lub w zespole, zwanym kołem opiekunów przyrody.

5. Społeczny opiekun przyrody przy wykonywaniu swoich obowiązków jest uprawniony do pouczenia osób naruszających przepisy o ochronie przyrody.

Rozdział 7

Skutki prawne poddania pod ochronę

Art. 50. 1. O poddaniu pod ochronę w myśl art. 13, wprowadzeniu ograniczeń w myśl art. 37 ust. 1 lub wydawaniu tymczasowego zarządzenia ochronnego na podstawie art. 38 ogłasza się przez publiczne obwieszczenie w gminie, w sposób odpowiadający zwyczajom miejscowym.

2. Na obrzeżach chronionych kompleksów przyrodniczych i otulin oraz w pobliżu chronionych tworów przyrody należy umieszczać tablice obwieszczające o ograniczeniach i zakazach, wprowadzonych w myśl przepisów rozdziału 4, lub inne oznakowania informujące o poddaniu pod ochronę. Wzory tablic urzędowych ustali Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

3. W przypadku przebiegu trasy komunikacyjnej przez park narodowy zasady ruchu oraz wyznaczenie miejsc parkingowych wymaga uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.

Art. 51. W przypadku poddania pod ochronę całości lub części przedmiotu, dla którego istnieje księga wieczysta, na wniosek wojewody lub dyrektora parku ujawnia się w niej poddanie przedmiotu pod ochronę. Gdy dalsza ochrona stanie się bezprzedmiotowa, odnośny wpis skreśla się.

Art. 52. 1. Skarb Państwa odpowiada za szkody wyrządzone przez żubry, niedźwiedzie i bobry. Odpowiedzialność nie obejmuje utraconych korzyści.

2. Rada Ministrów określi w drodze rozporządzenia zasady i tryb ustalania poniesionych szkód w mieniu oraz zasady, wysokość i tryb przyznawania odszkodowań, o których mowa w ust. 1.

3. Rada Ministrów może określić w drodze rozporządzenia inne gatunki zwierząt chronionych wyrządzających szkody, za które odpowiada Skarb Państwa.

4. Szkody spowodowane przez gatunki zaliczone do zwierząt łownych, występujące w parkach narodowych, szacuje się oraz dokonuje wypłaty według zasad ustalonych w ustawie z dnia 17 czerwca 1959 r. o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim (Dz. U. z 1973 r. Nr 33, poz. 197, z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i z 1991 r. Nr 101, poz. 444).

Art. 53. Obiekty i urządzenia zbudowane wbrew wprowadzonym zakazom albo bez uzyskania wymaganej zgody organu ochrony przyrody lub niezgodnie z warunkami uzgodnienia podlegają przymusowej rozbiórce w trybie przepisów prawa budowlanego.

Rozdział 8

Przepisy karne

Art. 54. 1. Kto niszczy, poważnie uszkadza lub istotnie zmniejsza wartość przyrodniczą chronionego terenu, chronionego obiektu przyrodniczego albo wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi dopuszcza do zniszczenia, poważnego uszkodzenia lub istotnego zmniejszenia ich wartości przyrodniczej, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.

2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

3. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1, orzeka się nawiązkę w wysokości od 1.000.000 do 10.000.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Art. 55. 1. Kto na terenie objętym ochroną przyrody wbrew przepisom na nim obowiązującym pozyskuje, niszczy lub uszkadza rośliny, zabija zwierzęta i powoduje przez to poważną szkodę przyrodniczą, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności lub grzywny.

2. Tej samej karze podlega, kto pozyskuje, uszkadza lub niszczy rośliny, zabija zwierzęta pozostające pod ochroną gatunkową i powoduje przez to poważną szkodę przyrodniczą.

3. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1 lub 2, orzeka się nawiązkę w wysokości od 1.000.000 do 10.000.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Art. 56. 1. Kto na obszarze objętym ochroną przyrody albo w otulinie takiego obszaru wznosi lub powiększa istniejący obiekt budowlany albo prowadzi działalność gospodarczą wbrew zakazom lub ograniczeniom obowiązującym na tych terenach, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.

2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

3. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1, orzeka się nawiązkę w wysokości od 5.000.000 do 50.000.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Art. 57. 1. Kto zabija lub łowi chronione gatunki fauny bez wymaganego zezwolenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1, orzeka się nawiązkę w wysokości od 1.000.000 do 50.000.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Art. 58. 1. Kto narusza zakazy lub ograniczenia, o których mowa w art. 36 i art. 37 ust. 1, podlega karze aresztu lub grzywny.

2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1, orzeka się:

- 1) przepadek narzędzi i przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia oraz przedmiotów uzyskanych za pomocą wykroczenia,
- 2) obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki byłby niewykonalny, nawiązkę do wysokości 5.000.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Art. 59. Kto wypala roślinność na łąkach, pastwiskach, nieużytkach, rowach, pasach przydrożnych, szlakach kolejowych, w strefie oczeretów lub trzcin, podlega karze aresztu albo grzywny.

Rozdział 9

Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy wprowadzające, przejściowe i końcowe

Art. 60. W ustawie z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz. U. Nr 73, poz. 433 i z 1991 r. Nr 101, poz. 444) w art. 5 na końcu zdania kropkę zastępuje się przecinkiem i dodaje wyrazy: „a w zakresie ochrony przyrody przy pomocy Głównego Konserwatora Przyrody.”

Art. 61. W ustawie z dnia 17 maja 1990 r. o podziale i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 34, poz. 198, Nr 43, poz. 253 i Nr 87, poz. 506 oraz z 1991 r. Nr 95, poz. 425 i Nr 107, poz. 464) w art. 1 pkt. 2 skreśla się.

Art. 62. 1. W ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy:

- 1) nieruchomości będące własnością Skarbu Państwa, a znajdujące się w granicach parków narodowych, przejmą w zarząd dyrektorzy parków,
- 2) obsługę ruchu turystycznego na obszarze parków narodowych przejmą dyrektorzy parków.

2. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa może określić odstępstwa od spraw, o których mowa w ust. 1.

Art. 63. Traci moc ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 25, poz. 180, z 1987 r. Nr 33, poz. 180 i z 1990 r. Nr 34, poz. 198).

Art. 64. Do czasu wydania przepisów wykonawczych do niniejszej ustawy zachowują moc przepisy dotychczasowe, jeżeli nie są sprzeczne z tą ustawą.

Art. 65. Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *L Wałęsa*